

برای «تخریب اموال تاریخی و فرهنگی» چه مجازات هایی وجود دارد؟

مطمئناً در دنیای پرتلاطم امروزی، یکی از موضوعاتی که می تواند جوامع بشری را از اختلافات شخصی و جمعی در امان بدارد...

مطمئناً در دنیای پرتلاطم امروزی، یکی از موضوعاتی که می تواند جوامع بشری را از اختلافات شخصی و جمعی در امان بدارد، آشنایی با حقوق متقابل افراد با یکدیگر و قانون است؛ است که مهمترین اثر این آشنایی و آگاهی را می توان در پیشگیری از وقوع بسیاری از مشکلات حقوقی دانست؛ بنابراین، امروز تلاش داریم تا موضوع «تخریب میراث فرهنگی» را بررسی کنیم.

هر روز اخباری مبنی بر تخریب آثار باستانی، ساخت و ساز در حریم بناهای تاریخی، حفاری در حریم حفاظت آثار تاریخی و سرقت کاشی های بناهای باستانی به گوش می رسد، اما نه تنها با متخلفان برخورد جدی نمی شود، بلکه اخبار مرتبط با تخلف در حوزه میراث فرهنگی همچنان هر از چند گاهی به گوش می رسد.

در واقع مشکل اصلی آن است که از متخلفان شکایتی به مراجع قضایی نمی شود، برخی کارشناسان حقوقی معتقدند تنها نهادی که می تواند در زمینه تخلفات میراث فرهنگی به مراجع قضایی شکایت کند و شکایت وی قابل رسیدگی است معاونت میراث فرهنگی است، اما عده ای دیگر بر این باورند هر فرد و نهادی می تواند به دادگاه در زمینه تخلفات میراث فرهنگی شکایت کند و این امر محدود به معاونت میراث فرهنگی نمی شود.

با توجه به کنوانسیون های بین المللی که ایران عضو آنهاست، آموزش و اطلاع رسانی در زمینه چگونگی برخورد با میراث فرهنگی در اولویت بوده و سپس باید اقدامات پیشگیرانه در زمینه جلوگیری از وقوع جرم مرتبط با میراث فرهنگی انجام شود و در صورت بروز تخلف باید با متخلف برخورد قانونی شود. در ایران در هر ۳ زمینه دارای ضعف های اساسی هستیم و معاون میراث فرهنگی نه در زمینه آموزش و اطلاع رسانی، نه پیشگیری از تخریب و جرائم مرتبط با میراث فرهنگی و نه برخورد با متخلفان اقدامات جدی انجام نداده است.

کنوانسیون های که ضمانت اجرایی دارند

ایران در ۵ کنوانسیون بین المللی مهم دنیا عضو شده و براساس قانون کشورمان، مصوبه ها و قوانین این کنوانسیون ها ضمانت اجرایی دارند. چند کنوانسیون بین المللی در زمینه تخریب میراث فرهنگی وجود دارد که بیشتر آنها از سوی یونسکو و سازمان های وابسته به آن تصویب شده اند. براساس اصل ۷۲ قانون اساسی کشورمان اگر ایران در کنوانسیون عضو شده یا آن را بپذیرد، کنوانسیون یادشده به یکی از قوانین کشور تبدیل می شود، ماده ۹ قانون مدنی ایران نیز اشاره دارد به آنکه اگر ایران کنوانسیون را پذیرفت، قاضی مکلف است براساس آن رای صادر کرده و محکمه نیز باید براساس آن عمل کند.

کنوانسیون بسیار مهم در زمینه میراث فرهنگی که در این باره علیه متخلفان اعلام جرم می کند، کنوانسیون حمایت میراث فرهنگی و طبیعی جهان است که ایران در سال ۱۳۵۳ به عضویت آن درآمده است. براساس این کنوانسیون اگر تخریبی علیه میراث فرهنگی رخ دهد محاکم ملی و حتی محاکم بین المللی می توانند متخلف را براساس قوانین محلی مجازات کنند. به این صورت که مجرم در زمینه میراث فرهنگی در هر کشوری که مشاهده شد، قاضی آن کشور می تواند وی را براساس قوانین موجود در آن کشور مجازات کند، حتی اگر در کشور دیگری این جرم رخ داده باشد.

چه آثار باستانی ثبت ملی شده و چه به ثبت جهانی رسیده باشند، قوانین کنوانسیون های جهانی درباره آنها صدق می کنند. در ایران اگر اثری ثبت ملی نشده باشد مجازات مجرم مشکل می شود و باید به قوانین دیگری مانند تخریب ملک یا آثاری که متعلق به دولت هستند، استناد شود. در هر کشوری وزارتخانه، سازمان یا نهادی دولتی مسئول رسیدگی و اعلام جرم علیه متخلفان تخریب میراث فرهنگی است. در برخی از کشورها که چنین نهادی وجود ندارد، دادستان کشور علیه متخلف اعلام جرم می کند.

در سال ۱۳۰۱ قانونی درباره حفظ آثار باستانی ملی به تصویب رسید که در ماده ۶ آن به جرائم تخریب و انهدام در محوطه آثار تاریخی یا تخریب آثار باستانی می پردازد. در آن زمان تنها مجازات جزای نقدی بود و قانون گذار در آن دوران تخریب میراث فرهنگی را جرم چندان سنگینی به شمار نمی آورد. در سال ۱۳۵۳ که قانون ثبت آثار ملی به تصویب مجلس وقت رسید، قوانین درباره تخریب میراث فرهنگی شدت بیشتری پیدا کرده و مجازات های سنگین تری برای تخریب آثار باستانی وضع شد. در سال ۱۳۵۸ لایحه قانونی جلوگیری از

انجام حفاری و زنج‌های غیرمجاز به تصویب رسید. در این قانون مجازات سنگین و تری در نظر گرفته شد.

در سال ۱۳۶۴ اساسنامه سازمان میراث و فرهنگی، صنایع و دستی و گردشگری تصویب شد و این سازمان اگر تخلفی در زمینه تخریب و تجاوز به حریم میراث و فرهنگی رخ دهد باید به دادگاه محل وقوع جرم اطلاع و رسانی کند و دادگاه مربوط نیز موظف است به جرم رسیدگی کند. در قسمت تعزیرات قانون مجازات اسلامی قوانین مفصلی درباره میراث و فرهنگی وجود دارند که از ماده ۵۵۸ تا ۵۶۹ را شامل می‌شود. مجازات‌های شدیدی نیز برای مجرمان در نظر گرفته شده و اگر بر اثر دستور یک شهردار یا مقام دولتی تخریب میراث و فرهنگی به وقوع بپیوندد باز هم براساس قانون یک تا ۱۰ سال حبس و جزای نقدی شامل حال این متخلفان می‌شود.

اگر سازمان میراث و فرهنگی شکایت نکند دادگاه نیز نمی‌تواند به جرم رسیدگی کند و جرم تخریب اثر تاریخی یک جرم قابل گذشت شناخته شده و یک فرد عادی نمی‌تواند علیه متخلفان اعلام جرم کند. سازمان میراث و فرهنگی، صنایع و دستی و گردشگری در بسیاری از موارد به دلیل گستردگی میراث و فرهنگی در کشور ممکن است اعلام جرم نکند و در بسیاری از موارد این اتفاق رخ داده است؛ وکلا اعلام شکایت کرده‌اند و هزاران نفر از مردم شکایت کرده‌اند، اما پرونده به نتیجه مطلوب خود نرسیده است. به عنوان نمونه پرونده ساخت مترو در چهارباغ اصفهان یکی از مواردی بود که بسیاری از مردم اصفهان علیه آن شکایت کرده‌اند اما به دلیل شکایت نکردن معاونت میراث و فرهنگی این پرونده مورد رسیدگی قرار نگرفته است.

دادگاه و قضاوت کشور مکلف هستند براساس شکایت شاکیان خصوصی به پرونده متخلفان رسیدگی کنند. ممکن است سازمان میراث و فرهنگی به هر دلیلی از تخریب برخی آثار باستانی چشم‌پوشی کند و در این صورت اگر شاکی خصوصی وجود نداشته باشد، دیگر رسیدگی به جرائم میراث و فرهنگی غیرممکن می‌شود.

قانون از واژه جبران خسارت استفاده می‌کند و جبران خسارت در بیشتر موارد جزای نقدی است، اما ممکن است در مواردی قاضی حکم دهد که متخلف به مدت ۵۰ سال محوطه یک اثر تاریخی را جارو بزند یا هزینه مرمت آن اثری که تخریب کرده است را پرداخت کند.

در تخریب آثار باستانی خود بنا تخریب می‌شود که می‌تواند جزئی و کلی باشد. در برخی موارد اشیای تاریخی موجود در بنا تخریب می‌شوند، به عنوان نمونه گلدانی که در موزه سعدآباد موجود است مورد تخریب واقع می‌شود که این اقدام نیز تخلف بوده و شامل مجازات می‌شود. در تعرض به حریم فعالیت و هایی در حریم حفاظت اثر تاریخی رخ می‌دهد؛ معاونت میراث و فرهنگی همواره یک حریم حفاظت را برای آثار تاریخی و باستانی تعیین می‌کند و اگر اقداماتی مانند ساخت و ساز و حفاری، نصب تیر برق و هر اقدامی در حریم حفاظت که موجب تزلزل اثر شود به وقوع بپیوندد شامل تعرضات می‌شود. سرقت اشیایی مانند کاشی از میراث و فرهنگی نیز جرم بوده و سرقت کاشی یک جرم و تخریب اثر جرم مجزایی است و متخلف مرتکب دو جرم مجزا شده که براساس قانون باید برای هر یک مجازات شود.

براساس ماده ۵۵۸ قانون اسلامی، مجازات تخریب میراث و فرهنگی یک تا ۱۰ سال حبس و جبران خسارت وارد شده، براساس ماده ۵۶۰ قانون اسلامی، مجازات سرقت آثار باستانی براساس ماده ۵۵۹ یک تا ۳ سال حبس، مجازات تعرض به حریم حفاظت آثار باستانی یک تا ۳ حبس و براساس ماده ۵۶۲ قانون اسلامی و مجازات حفاری در حریم حفاظت آثار تاریخی ۶ ماه تا ۵ سال حبس است. در تمامی این موارد اگر در باره اثر باستانی که ثبت ملی شده یا در اماکن متبرکه تخلفی رخ دهد، حداکثر مجازات در نظر گرفته می‌شود. در زمینه حفاری آثار تاریخی، ثبت اثر جزو شرایط جرم نیست و اگر محوطه تاریخی و اثر باستانی به ثبت ملی یا جهانی نیز نرسیده باشد، باز هم حفاری در این حریم و محوطه تاریخی جرم به شمار می‌رود، اما اگر اثر باستانی ثبت ملی شده باشد مجازات تشدید می‌شود. در تخریب آثار باستانی دادگاه به تخریب آثار باستانی که به ثبت ملی و جهانی نرسیده، رسیدگی نمی‌کند.

تخریب اموال تاریخی و فرهنگی (ماده ۵۵۸ تا ۵۶۹ قانون مجازات اسلامی، تعزیرات)

فصل نهم و پنجم در تخریب اموال تاریخی، فرهنگی

ماده ۵۵۸ هر کس به تمام یا قسمتی از ابنیه، اماکن، محوطه و بناها و مجموعه‌های فرهنگی تاریخی یا مذهبی که در فهرست آثار ملی ایران به ثبت رسیده است، یا تزئینات، ملحقات تأسیسات، اشیاء و لوازم و خطوط و نقوش منصوب یا موجود در اماکن مذکور، که مستقلاً نیز واجد حیثیت فرهنگی- تاریخی یا مذهبی باشد، خرابی وارد آورد علاوه بر جبران خسارات وارده به حبس از یک ده سال محکوم میشود.

ماده ۵۵۹ هر کس اشیاء و لوازم و همچنین مصالح و قطعات آثار فرهنگی و تاریخی را از موزه‌ها و نمایشگاهها، اماکن تاریخی و مذهبی و سایر اماکن که تحت حفاظت یا نظارت دولت است سرقت کند یا با علم

به مسروقه بودن اشیای مذکور را بخرد یا پنهان دارد در صورتی که مشمول مجازات‌ها^{۵۶۰}; حد سرقت نگردد علاوه بر استرداد آن به حبس از یک تا پنج سال محکوم میشود.

ماده ۵۶۰؛ هر کس بدون اجازه از سازمان میراث فرهنگی کشور، یا با تخلف از ضوابط مصوب و اعلام شده از سوی سازمان مذکور در حریم آثار^{۵۶۱}; فرهنگی^{۵۶۲}; تاریخی مذکور در این ماده مبادرت به عملیاتی نماید که سبب تزلزل بنیان آنها شود، یا در نتیجه آن عملیات به آثار و بناهای مذکور خرابی یا^{۵۶۳}; لطمه وارد آید، علاوه بر رفع آثار تخلف و پرداخت خسارت وارده به حبس از یک تا سه سال محکوم میشود.

ماده ۵۶۱؛ هر گونه اقدام به خارج کردن اموال تاریخی^{۵۶۴}; فرهنگی از کشور هر چند به خارج کردن آن نیانجامد قاچاق محسوب و مرتکب علاوه بر^{۵۶۵}; استرداد اموال به حبس از یک تا سه سال و پرداخت جریمه معادل دو برابر قیمت اموال موضوع قاچاق محکوم میگردد.

تبصره^{۵۶۶}; تشخیص ماهیت تاریخی^{۵۶۷}; فرهنگی به عهده سازمان میراث فرهنگی کشور میباشد.

ماده ۵۶۲؛ هر گونه حفاری و کاوش به قصد بدست^{۵۶۸}; آوردن اموال تاریخی^{۵۶۹}; فرهنگی ممنوع بوده و مرتکب به حبس از شش ماه تا سه سال و ضبط^{۵۷۰}; اشیاء مکشوفه به نفع سازمان میراث فرهنگی کشور و آلات و ادوات حفاری به نفع دولت محکوم میشود. چنانچه حفاری در اماکن و محوطه^{۵۷۱}; های^{۵۷۲}; تاریخی که در فهرست آثار ملی به ثبت رسیده است، یا در بقاع متبرکه و اماکن مذهبی صورت گیرد علاوه بر ضبط اشیاء مکشوفه و آلات و ادوات^{۵۷۳}; حفاری مرتکب به حداکثر مجازات مقرر محکوم میشود.

تبصره^{۵۷۴}; ۱ هر کس اموال تاریخی^{۵۷۵}; فرهنگی موضوع این ماده را حسب تصادف بدست آورد و طبق مقررات سازمان میراث فرهنگی کشور نسبت^{۵۷۶}; به تحویل آن اقدام ننماید به ضبط اموال مکشوفه محکوم میگردد.

تبصره^{۵۷۷}; ۲ خرید و فروش اموال تاریخی^{۵۷۸}; فرهنگی حاصله از حفاری غیر مجاز ممنوع است و خریدار و فروشنده علاوه بر ضبط اموال فرهنگی^{۵۷۹}; مذکور، به حبس از شش ماه تا سه سال محکوم میشوند. هر گاه فروش اموال مذکور تحت هر عنوان از عناوین بطور مستقیم یا غیر مستقیم به اتباع^{۵۸۰}; خارجی صورت گیرد، مرتکب به حداکثر مجازات مقرر محکوم میشود.

ماده ۵۶۳؛ هر کس به اراضی و تپه^{۵۸۱}; ها و اماکن تاریخی و مذهبی که به ثبت آثار ملی رسیده و مالک خصوصی نداشته باشد تجاوز کند به شش ماه تا^{۵۸۲}; دو سال حبس محکوم میشود مشروط بر آنکه سازمان میراث فرهنگی کشور قبلاً حدود مشخصات این قبیل اماکن و مناطق را در محل تعیین و^{۵۸۳}; علامتگذاری کرده باشد.

ماده ۵۶۴؛ هر کس بدون اجازه سازمان میراث فرهنگی و بر خلاف ضوابط اعلام شده از سوی سازمان مذکور به مرمت یا تعمیر، تغییر،^{۵۸۴}; تجدید و توسعه ابنیه یا تزئینات اماکن فرهنگی^{۵۸۵}; تاریخ ثبت شده در فهرست آثار ملی مبادرت نماید، به حبس از ششماه تا دو سال و پرداخت^{۵۸۶}; خسارت وارده محکوم میگردد.

ماده ۵۶۵؛ هر کس بر خلاف ترتیب مقرر در قانون حفظ آثار ملی اموال فرهنگی^{۵۸۷}; تاریخی غیر منقول ثبت شده در فهرست آثار ملی را با علم و^{۵۸۸}; اطلاع از ثبت آن به نحوی به دیگران انتقال دهد و به حبس از سه ماه تا یک سال محکوم می^{۵۸۹}; شود.

ماده ۵۶۶؛ هر کس نسبت به تغییر نحوه استفاده از ابنیه، اماکن و محوطه^{۵۹۰}; های مذهبی فرهنگی و تاریخی که در فهرست آثار ملی ثبت شده^{۵۹۱}; اند، بر^{۵۹۲}; خلاف شئون اثر و بدون مجوز از سوی سازمان میراث فرهنگی کشور، اقدام نماید علاوه بر رفع آثار تخلف و جبران خسارت وارده به حبس از سه^{۵۹۳}; ماه تا یکسال محکوم می^{۵۹۴}; شود.

ماده ۵۶۶ مکرر- هرکس نمونه تقلبی آثار فرهنگی- تاریخی اعم از ایرانی و خارجی را به جای اثر اصلی بسازد یا آن را به قصد عرضه، قاچاق یا فروش، معرفی، حمل یا نگهداری کند یا با آگاهی از تقلبی بودن اثر خریداری کند به حبس از نود و یک روز تا شش ماه و جزای نقدی معادل نصف ارزش اثر اصلی با اخذ نظر کارشناس از سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری محکوم می شود.

تبصره ۱- نمونه تقلبی به اشیائی اطلاق می گردد که در دوره معاصر ساخته شده و از حیث نقوش، خطوط، شکل، جنس، اندازه، حجم و وزن شبیه آثار فرهنگی- تاریخی اصیل بوده یا بدون آن که نمونه اصلی وجود داشته باشد به عنوان اثر فرهنگی- تاریخی اصیل معرفی شود و علامتی از سوی سازنده یا سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری برای تشخیص از اصل، بر روی آن حک نشده باشد.

تبصره ۲- چنانچه شیء تقلبی نمونه اصلی نداشته باشد، ارزش آن به فرض وجود توسط کارشناسان سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری تعیین می گردد.

تبصره ۳- اشیاء مکشوفه موضوع این ماده به نفع سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری ضبط می گردد. حکم این تبصره شامل اشیائی که قبل از لازم الاجراء شدن این قانون ضبط شده نیز می گردد.

ماده ۵۶۷؛ در کلیه جرائم مذکور در این فصل، سازمان میراث فرهنگی یا سایر دوایر دولتی بر حسب مورد شاکی یا مدعی خصوصی محسوب می^{۵۹۵}; شود.

ماده ۵۶۸؛ در مورد جرائم مذکور در این فصل که بوسیله اشخاص حقوقی انجام شود هر یک از مدیران و مسوولان که دستور دهنده باشند، بر^{۵۹۶}; حسب مورد به مجازات^{۵۹۷}; های مقرر محکوم میشوند.

تبصره – اموال فرهنگی – تاریخی حاصله از جرائم مذکور در این فصل تحت نظر سازمان میراث فرهنگی کشور توقیف و در کلیه مواردی که حکم‍ به ضبط و استرداد اموال، وسائل، تجهیزات و خسارات داده میشود به نفع سازمان میراث فرهنگی کشور مورد حکم قرار خواهد گرفت.

ماده ۵۶۹ – در کلیه موارد این فصل در صورتی که ملک مورد تخریب، ملک شخصی بوده و مالک از ثبت آن به عنوان آثار ملی بی‍ اطلاع باشد از‍ مجازاتهای مقرر در مواد فوق معاف خواهد بود.